

การจัดการศึกษาแบบองค์รวม เพื่อเสริมสร้างความเป็นมนุษย์
ที่สมบูรณ์ในบริบทสังคมไทย
**The Holistic Education to Enhance Perfect Human Development
in the Context of Thailand**

ปวีณา คุรานา^{1*},

สิรินธร สิ้นจินดาวงศ์² และ อรุมา เจริญสุข³

^{1, 2}มหาวิทยาลัยศรีปทุม ³มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Paveena Khurana¹,

Sirinthorn Sinjindawong² and Orn-uma Charoensuk³

^{1, 2} Sripatum University ³ Srinakharinwirot University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: paveena.nok@gmail.com

บทคัดย่อ

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกสู่ ‘BANI World’ โลกแห่งความเปราะบาง เต็มไปด้วยความวิตกกังวล และส่งผลให้เกิดผลกระทบด้านอารมณ์ ความรู้สึกของมนุษย์ การส่งเสริมความมั่นคงทางจิตใจเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องปลูกฝังให้กับผู้เรียน

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาหลักการจัดการศึกษาแบบองค์รวม จากโรงเรียนทางเลือก และ 2) สังเคราะห์การจัดการศึกษาแบบองค์รวม ที่เสริมสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในบริบทสังคมไทย เลือกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Selection) ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และนักเรียนโรงเรียนทางเลือก 3 แห่ง จำนวนรวม 11 คน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ การศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) ในรูปแบบ (Intrinsic Case Study) ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยกระบวนการวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic Analysis) และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยเทคนิคสามเส้า (Triangulation)

สรุปผลการวิจัย พบว่า 1) ผลการศึกษาการจัดการศึกษาแบบองค์รวม พบว่าเป็นการจัดการศึกษาที่เน้นพัฒนามนุษย์ในทุกมิติ ทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา ความรู้ ทักษะ ความสามารถ โดยให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิต และธรรมชาติอย่างมีความหมาย 2) ผลการสังเคราะห์การจัดการศึกษาแบบองค์รวม พบว่า ใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้เน้นบูรณาการ และการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ออกแบบการเรียนรู้อย่างหลากหลาย ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้สะท้อนคิด และสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้โดยเชื่อมโยงกับสถานการณ์ และวิถีชีวิต เพื่อสร้างการเรียนรู้ที่มีความหมาย ส่งเสริมการร่วมกันเรียนรู้ระหว่างทั้งนักเรียน ครู ผู้ปกครอง และชุมชน ทั้งนี้ ครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างการเรียนรู้ และคุณลักษณะทั้งภายใน และภายนอกให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีกระบวนการพัฒนาครูที่มี

ประสิทธิภาพ โดยมีปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จของการจัดการศึกษา ได้แก่ ความชัดเจนในหลักการของผู้บริหาร เครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ยังมีความท้าทายที่เกิดขึ้น คือ การเปลี่ยนแปลงนโยบายทางการศึกษาจากระดับสูง และการปรับกระบวนการทัศน์ของครู และผู้ที่เกี่ยวข้อง

คำสำคัญ: การจัดการศึกษา; การศึกษาองค์รวม; มนุษย์ที่สมบูรณ์

Abstract

Amidst the rapid change of the world towards ‘BANI World’, a world of fragility, full of anxiety, results in emotional effects in human feeling. Promoting inner stability along with knowledge and skills are important to cultivate learners.

The objectives of this research were to 1) study the principles of Holistic Education from alternative schools and 2) to synthesize Holistic Education that promotes human development in Thailand. The group of informants includes administrators, teachers, and students of 3 alternative schools, totaling 11 people. This is Qualitative Research using Intrinsic Case Study Approach with in-depth interviews. Data were analyzed using Thematic Analysis and the reliability of the data was checked using Triangulation techniques.

The results found that: - 1) the principles of Holistic Education were found to be the education that emphasizes human development in all dimensions, including physical, mental, emotional, social, intellectual, knowledge, skills and abilities, focusing on organizing learning that is meaningfully connected to life and nature. 2) The results of the synthesis of holistic education found that the learning process emphasizes integration, encouraging students to practice, using various learning designs, encourage students to reflect their thoughts, and create an environment conducive to learning by connecting with situations and lifestyles to create meaningful learning. Promote collaborative learning between students, teachers, parents, and the community. Teachers play an important role in developing inner attributes as well as skills and knowledge of the students. Therefore, there is a need for an effective teacher development process. The factors supporting success in Holistic Education include clarity in the management and powerful network. There are also challenges that arise, which are - the change in educational policy from the higher level, and the mindset of teachers and related people.

Keywords: Holistic Education; Whole Human Development; Humanity Education

บทนำ

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาบุคลากรของประเทศ โดยประเทศไทยให้ความสำคัญต่อการพัฒนาในทุกมิติ เห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) ซึ่งมุ่งพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความรู้ ทักษะ ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม มีความรับผิดชอบต่อสังคม และสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDG)

ในโลกที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกด้าน จากยุค VUCA สู่มิติโลกที่เต็มไปด้วยความเปราะบาง ‘BANI World’ B – Brittle โลกที่เปราะบาง A – Anxiety / Anxious เต็มไปด้วยความกังวล N – Nonlinear ความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ไม่เป็นเส้นตรง I – Incomprehensible เข้าใจได้ยาก การส่งเสริมความมั่นคงทางจิตใจเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องปลูกฝังให้กับผู้เรียน ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงไม่เพียงเน้นวิชาการ หากแต่การพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม โดยการพัฒนาด้านจิตใจความผูกพันกับความรู้ ความสามารถ ดังเช่น ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญ เพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัย เพื่อสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพ มีทักษะ ความรู้ เป็นคนดี มีวินัย เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง สอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 6 ระบุความมุ่งหมายของการศึกษาว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” และแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560-2579) ที่มุ่งการพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ มีเป้าหมายให้ผู้เรียนมีทักษะและคุณลักษณะพื้นฐานของพลเมืองไทย มีทักษะ ความรู้ ความสามารถ และสมรรถนะตามมาตรฐานการศึกษา มาตรฐานวิชาชีพ และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ตามศักยภาพ

ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงต้องมีการปรับปรุง และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สอดคล้องและทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยกลไกหลักในการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือ Head Hand Heart และ Health เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ฉะนั้นเป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษา ควรเป็นไปเพื่อหล่อหลอมให้เกิดความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีค่านิยมที่ดี ปลูกจิตสำนึก และเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจที่ดีงาม เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตา เสียสละเพื่อส่วนรวม รวมทั้งมีความรอบรู้เหมาะสมกับวัย ตลอดจนมีศีล สมาธิ และปัญญา รู้จักตนเอง เข้าใจผู้อื่น (รวมถึงธรรมชาติ) รู้จักแบ่งปัน สามารถทำงานร่วมกันผู้อื่น และดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข (กิตติชัย สุธาสิโนบล, 2558)

นอกจากนี้ องค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (OECD) ได้นำเสนอเข็มทิศการเรียนรู้ ค.ศ. 2030 (OECD Learning Compass 2030) มีเป้าหมายในการพัฒนาที่ยั่งยืน สำหรับปี 2030 ด้านความผาสุก (Well-Being) (OECD, 2019) โดยมองว่าต้องมีการพัฒนาความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) ทศนคติ (Attitude) และค่านิยม (Values) ไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาโดยใช้หลัก 3H คือ 1) ความรู้ ความคิด (Head) 2) ทักษะการทำงาน (Hand) และ 3) ทศนคติและค่านิยมต่อตนเองและผู้อื่น (Heart)

การจัดการศึกษาในประเทศไทยกำลังเผชิญกับความท้าทายสำคัญที่ต้องพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์ในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และซับซ้อน แม้จะมีความพยายามในการปฏิรูปการศึกษาอย่างต่อเนื่อง แต่ก็ยังไม่สามารถพัฒนาผู้เรียนได้อย่างรอบด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการพัฒนาทักษะชีวิต ทศนคติ และค่านิยมที่เหมาะสม ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของโลกไปสู่ ‘BANI World’ ซึ่งเต็มไปด้วยความเปราะบาง วิดกกังวล

และความซับซ้อนที่เข้าใจยาก ส่งผลกระทบบ่อยอย่างมีนัยยะสำคัญต่อสภาวะทางอารมณ์ และจิตใจของผู้เรียน จึงจำเป็นต้องพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจควบคู่ไปกับความรู้ทางวิชาการ อย่างไรก็ตามปัจจุบันยังขาดการบูรณาการแบบองค์รวมที่จะพัฒนาผู้เรียนให้สมดุลทั้งด้านความรู้ ทักษะ และค่านิยม ให้สอดคล้องกับบริบทสังคมไทย และการเปลี่ยนแปลงของโลก อีกทั้งยังไม่มีแนวทางที่ชัดเจนในการนำแนวคิดการจัดการศึกษาแบบองค์รวมมาประยุกต์ใช้กับบริบทสังคมไทยในวงกว้าง การวิจัยเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแบบองค์รวม เพื่อเสริมสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ จึงเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการจัดการศึกษาของประเทศไทยในระยะยาว และช่วยให้ผู้เรียนเผชิญกับความท้าทายในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากที่กล่าวมา ถือเป็นการตอกย้ำว่าการจัดการศึกษาจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยน เพื่อพัฒนาผู้เรียนในทุกมิติ โดยผ่าน "การศึกษาแบบองค์รวม" (Holistic Education) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะและความรู้ที่ครอบคลุมทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย จิตวิญญาณ ความรู้ทางวิชาการ ศิลปะ วัฒนธรรม หรือทักษะชีวิตที่จำเป็นในการใช้ชีวิต นับเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียนในการเผชิญความหลากหลายในชีวิตประจำวัน เพื่อให้สามารถเรียนรู้ที่จะเข้าใจ และรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักการจัดการศึกษาแบบองค์รวม จากโรงเรียนทางเลือก
2. เพื่อสังเคราะห์การจัดการศึกษาแบบองค์รวม เพื่อเสริมสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในบริบทสังคมไทย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบ Intrinsic Cases โดยเลือกจาก 1) สถานศึกษาที่มีการดำเนินการจัดการศึกษา มาแล้วมากกว่า 20 ปี 2) มีการจัดการศึกษาที่โดดเด่นแตกต่าง และ 3) ได้รับการยอมรับจากหน่วยงาน สถาบันต่าง ๆ ทั้งในระดับอุดมศึกษา และระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อมาศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และการเปิดเผยรายละเอียดของกรณีศึกษานั้น ๆ ทั้งนี้กรณีศึกษาที่เลือกมานั้น มีความสมบูรณ์ อันจะทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลในการวิจัยทั้งแนวกว้าง และแนวลึก โดยมุ่งทำความเข้าใจการจัดการศึกษาแบบองค์รวม เพื่อส่งเสริมความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

วิธีการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก แบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน 11 คน จาก 3 โรงเรียนทางเลือก ประกอบด้วย ผู้อำนวยการ ครู และนักเรียน โดยทั้ง 3 แห่ง ซึ่งเป็นสถานศึกษาที่มีผลการดำเนินงานโดดเด่นในการจัดการศึกษาแบบองค์รวม และมีวิธีปฏิบัติที่สามารถเป็นต้นแบบให้สถานศึกษาอื่นได้

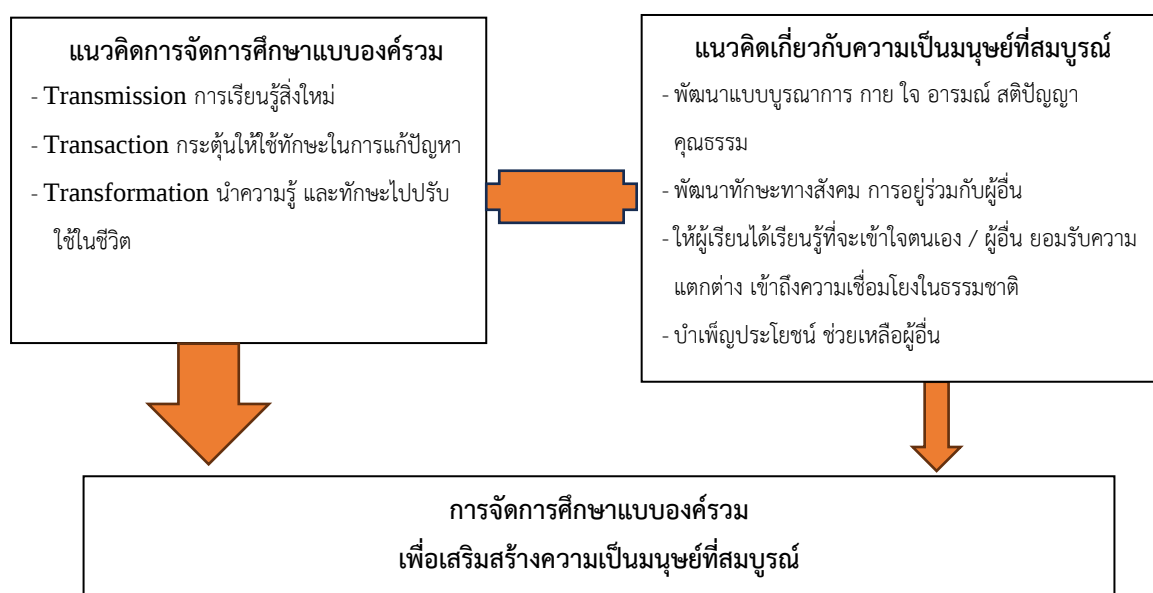
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) โดยกำหนดประเด็นหลักที่ได้จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พัฒนาคำถามย่อย ๆ ในแต่ละประเด็น และนำเสนอแบบสัมภาษณ์เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง ด้วยการนัดหมายวัน เวลาล่วงหน้า ก่อนเข้าสัมภาษณ์ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสัมภาษณ์แต่ละครั้งยืดหยุ่นตามความสะดวกของผู้ให้ข้อมูล โดยใช้เครื่องมือช่วยอำนวยความสะดวกในการสัมภาษณ์ ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลก่อนการบันทึกเสียงทุกครั้ง

การวิเคราะห์ข้อมูล งานวิจัยนี้ใช้กระบวนการวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic Analysis) ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน คือ 1) การทำความเข้าใจกับข้อมูล 2) การทำให้เกิดข้อมูลเบื้องต้น 3) การค้นหาแก่นสาระ 4) การตรวจสอบซ้ำแก่นสาระ 5) การระบุและตั้งชื่อแก่นสาระ และ 6) การจัดทำรายงาน (Braun & Clarke, 2006) ประกอบกับการวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) ที่เกี่ยวข้อง และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยเทคนิคสามเส้า (Triangulation)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสาร ตำรา บทความ และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาแบบองค์รวม และความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สรุปเป็นกรอบแนวคิดดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาหลักการจัดการศึกษาแบบองค์รวม จากโรงเรียนทางเลือก

จากการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการสรุปประเด็น และการวิเคราะห์แก่นสาระ แสดงให้เห็นรายละเอียด นำมาซึ่งการสรุปข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแบบองค์รวมจากโรงเรียนทางเลือก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. แนวคิดและหลักการของการจัดการศึกษาแบบองค์รวม

การจัดการศึกษาแบบองค์รวม คือ การจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้ง ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา โดยบูรณาการความรู้ทางวิชาการ (Head) ทักษะที่จำเป็นในการ ดำเนินชีวิต (Hand) รวมถึงการพัฒนา และเปลี่ยนแปลงความรู้สึนึกคิด ทศนคติ และคุณค่าภายในของ ผู้เรียน (Heart) ได้อย่างผสมกลมกลืน ให้ความสำคัญในเรื่องของการเชื่อมโยงการเรียนรู้กับชีวิตจริงของ ผู้เรียน มิได้แยกส่วนความรู้ออกจากประสบการณ์ชีวิต เนื่องจากมีความเชื่อว่าทุกสิ่งในโลกล้วนมีความ เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน การจัดการศึกษารูปแบบนี้มุ่งสร้างความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในชีวิต รวมถึงการทำความเข้าใจ สถานการณ์ โดยมีได้มุ่งเน้นเพียงการถ่ายทอดความรู้ หากแต่พัฒนาผู้เรียนให้เข้าใจความจริงของโลก และชีวิตอย่างลึกซึ้ง สร้างการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขในสังคมที่มีการ เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การศึกษาแบบองค์รวมให้ความสำคัญในการพัฒนาจากภายใน สะท้อนสู่ภายนอก (การกระทำ) โดยใช้วิชาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาจิตใจ ให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงความรู้สึนึกคิดของตนเอง มีการ สอดแทรกคุณธรรมในทุก ๆ กิจกรรม และส่งเสริมให้ผู้เรียนทำประโยชน์ต่อผู้อื่น การศึกษาแบบองค์รวม นั้น เชื่ออย่างยิ่งว่าการเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจจะนำไปสู่การแสดงออกทางพฤติกรรมที่เหมาะสม จึงไม่เพียง มุ่งเน้นความรู้ และทักษะ หากแต่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาภายในเป็นอันดับต้น เพื่อให้ผู้เรียนเติบโตเป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม และโลก เป็นการพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถ Transform ตนเองไปเป็นคนที่ดีขึ้นกว่าเดิมในทุก ๆ วัน ดังคำที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “Education เนี่ย ก็คือการศึกษาที่คน ๆ หนึ่ง Transform ตัวเอง เปลี่ยนไปจากเดิม ดีขึ้นกว่าเดิม เห็นตัวเองชัดกว่าเดิม ... Holistic คือ มันประกอบไปด้วยสิ่งที่เราต้องรู้ ต้องเข้าใจ ก็คือ Head และสิ่งที่เราต้องฝึกฝน ก็คือ ทักษะ คือ Hand แล้วก็อันสุดท้ายคือ Heart คือ สิ่งที่เปลี่ยนแปลงความรู้สึนึกคิดของเรา ทศนคติ ความรู้สึกของเราต่อเรื่องราว”

ตอนที่ 2 ผลการสังเคราะห์การจัดการศึกษาแบบองค์รวม ที่เสริมสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในบริบทสังคมไทย จากข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์สรุปได้ 5 ประเด็น ดังนี้ 2.1) กระบวนการจัดการเรียนรู้ 2.2) กระบวนการพัฒนาครู 2.3) การส่งเสริมความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ 2.4) ปัจจัยสนับสนุน และ 2.5) ความท้าทาย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 กระบวนการจัดการเรียนรู้

กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบองค์รวม เน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติ ค้นหาความรู้ด้วยตนเองผ่านวิธีการที่หลากหลาย อาทิ การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน (Project-based Learning) การเรียนรู้โดยการใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based Learning) การบูรณาการข้ามสาขาวิชา หรือ การจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีอื่น ๆ อย่างหลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะต่าง ๆ อย่างเหมาะสม เน้นการออกแบบหน่วยการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับชีวิตประจำวัน สถานการณ์ และประเด็นในสังคม ช่วยให้ผู้เรียนเห็นความเชื่อมโยงระหว่างความรู้ในสถานศึกษากับชีวิต มีการใช้คำถาม เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนหาคำตอบ และการสะท้อนคิดอย่างใคร่ครวญ (Wise Reflection) เป็นกิจกรรมสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนตกผลึกทางความคิด และเข้าใจสิ่งที่เรียนรู้ได้อย่างลึกซึ้ง การได้ลงมือปฏิบัติในทุกขั้นตอนของการเรียนรู้ ตลอดจนการสะท้อนคิด ช่วยให้ผู้เรียนได้ทบทวนประสบการณ์การเรียนรู้ของตนเอง นำไปสู่การตกผลึกทางความคิด และเป็นการสร้างความรู้ที่ยั่งยืน นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสร่วมกัน ได้ช่วยเหลือ และเรียนรู้จากกันและกัน ซึ่งนอกจากจะช่วยพัฒนาทักษะทางสังคมแล้ว ยังทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันอีกด้วย นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ รวมถึงส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และชุมชน ออกแบบกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนแสดงศักยภาพ และค้นพบความสามารถ และความสนใจของตนเอง และสนับสนุนให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพของตนอย่างเต็มความสามารถ

2.2 กระบวนการพัฒนาครู

กระบวนการพัฒนาครูของสถานศึกษาเป็นกระบวนการที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่จำเป็นต่อการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน รวมทั้งเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยเหลือ และแก้ปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ได้ทันทั่วทั้ง และมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้วิธีการพัฒนาครูอาจมีความแตกต่างกัน เช่น ใช้การฝึกอบรม On-the-job Training หรือ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community) เป็นต้น โดยการพัฒนานั้นเป็นกระบวนการที่ครอบคลุมทุกขั้นตอนทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการสอน ตั้งแต่การวางแผนการสอน ออกแบบการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน การทบทวนหลังการสอนว่าเมื่อนำไปสอนแล้ว ได้ผลลัพธ์ตามที่ตั้งใจไว้หรือไม่ ร่วมกันเสนอแนะตามประสบการณ์ของแต่ละคน รวมถึงการสะท้อนการปฏิบัติในชั้นเรียน ทั้งนี้ในกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้นั้น ครูต้องสะท้อนผลที่ได้ทั้งในส่วนของความสำเร็จ และประเด็นปัญหาทำแบบไหนแล้วสำเร็จ ทำอะไรแล้วไม่สำเร็จตามวัตถุประสงค์ เพราะอะไร มีสิ่งใดต้องปรับปรุง แก้ไข เพื่อให้

การดำเนินการต่อไปมีประสิทธิผลมากขึ้น ดังนั้นจึงเป็นกระบวนการที่ต้องกระทำอยู่ตลอดเวลา เมื่อมีปัญหา
ก็ร่วมกันแก้ไข เพื่อผลลัพธ์ที่ดีที่สุด คือ การจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

การทำงานเป็นทีม และการส่งเสริมให้ครูพัฒนาดตนเองอย่างต่อเนื่อง เป็นส่วนสำคัญใน
กระบวนการพัฒนา โดยสถานศึกษามี Mentor หรือ Coach ที่คอยให้คำแนะนำ และสะท้อนให้เห็นภาพการ
จัดการเรียนรู้ของครูผู้สอน ชี้ให้เห็นสิ่งที่ดี และสิ่งที่ต้องปรับปรุง รวมถึงให้คำแนะนำ และสนับสนุนให้เกิดการ
เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น

2.3 การส่งเสริมความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

สถานศึกษามีความเชื่อมั่นอย่างยิ่งว่ามนุษย์พัฒนาได้ เชื่อว่าทุกคนมีศักยภาพในตัวเอง มี
ปัญญา มีความดีงาม มีความสามารถ ซึ่งพร้อมจะแสดงออกมาให้เห็น การจัดการศึกษาช่วยเติมเต็มในส่วนที่
ขาดให้สมบูรณ์ขึ้น ทั้งนี้การพัฒนามนุษย์นั้นต้องพัฒนาทั้งปัญญาภายใน และภายนอก ซึ่งการพัฒนา
คุณลักษณะภายใน ต้องทำอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ เป็นกิจวัตร เพื่อให้เกิดการซึมซับ จนเกิดการปรับเปลี่ยน
วิธีคิด ทศนคติ และส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และการกระทำ แสดงออกมาให้เห็นได้อย่างชัดเจนใน
ที่สุด ส่วนการพัฒนาภายนอก ปรับใช้วิธีการที่หลากหลาย ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ และการแก้ปัญหา
เพื่อสร้างทักษะ และช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งในบริบทพื้นที่ และบริบทโลก
สถานศึกษาเน้นการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม รวมถึงการทำประโยชน์ให้กับสังคม ไม่ทำความ
เสียหายกับผู้อื่น (รวมถึงธรรมชาติ) ส่งผลให้ผู้เรียนคิด และทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของทั้งตนเอง และผู้อื่น
กล่าวคือ เมื่อจะกระทำการสิ่งใด จะคำนึงถึงผลที่จะตามมาทั้งต่อตนเอง และผู้อื่นอยู่เสมอ เป็นการสร้างจิตสำนึก
ต่อสังคม สิ่งแวดล้อม และโลก ผู้เรียนจึงจะไม่ทำในสิ่งที่สร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อื่น สังคม หรือโลก เป็น
พลเมืองโลกที่มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และพร้อมสร้างสรรค์สังคมที่มีคุณภาพต่อไป

สถานศึกษายังส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (ทั้งภายใน และภายนอก) ด้วยเห็นว่า
ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตสังคมนั้น ย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์
ผู้เรียนต้องเรียนรู้เพื่อให้ก้าวทันโลก เพื่อให้สามารถปรับตัว และรับมือกับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลกที่มีการ
เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.4 ปัจจัยสนับสนุน

ความสำเร็จของการจัดการศึกษาแบบองค์รวม มีปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญประกอบด้วย ความ
ชัดเจนของผู้บริหารในการกำหนดเป้าหมาย และทิศทาง ต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ และมั่นคงในหลักการ อีกทั้งยัง
ต้องมีกลยุทธ์ วิธีการสื่อสารที่สามารถนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ การส่งต่อหลักการ แนวคิด สู่ผู้ปฏิบัติ
มีความสำคัญอย่างยิ่งในการคงไว้ซึ่งแนวทางหลักของการจัดการศึกษา ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ สามารถมองอนาคต
ทางการศึกษา และวางแผนการดำเนินงาน เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีทิศทางที่ถูกต้อง เป็นปัจจัยที่ทำให้การ
ดำเนินการจัดการศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

อีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญ คือ การมีเครือข่ายที่เข้มแข็ง ทั้งภายใน และภายนอกสถานศึกษา ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสนับสนุนซึ่งกันและกัน ร่วมมือกันพัฒนาการจัดการศึกษา เครือข่ายความร่วมมือทั้งภายใน และภายนอกสถานศึกษา แสดงให้เห็นถึงการยอมรับ และการสนับสนุนที่ได้รับจากทุกภาคส่วนเป็นพลังในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาให้ประสบความสำเร็จได้อย่างยั่งยืน

2.5 ความท้าทาย

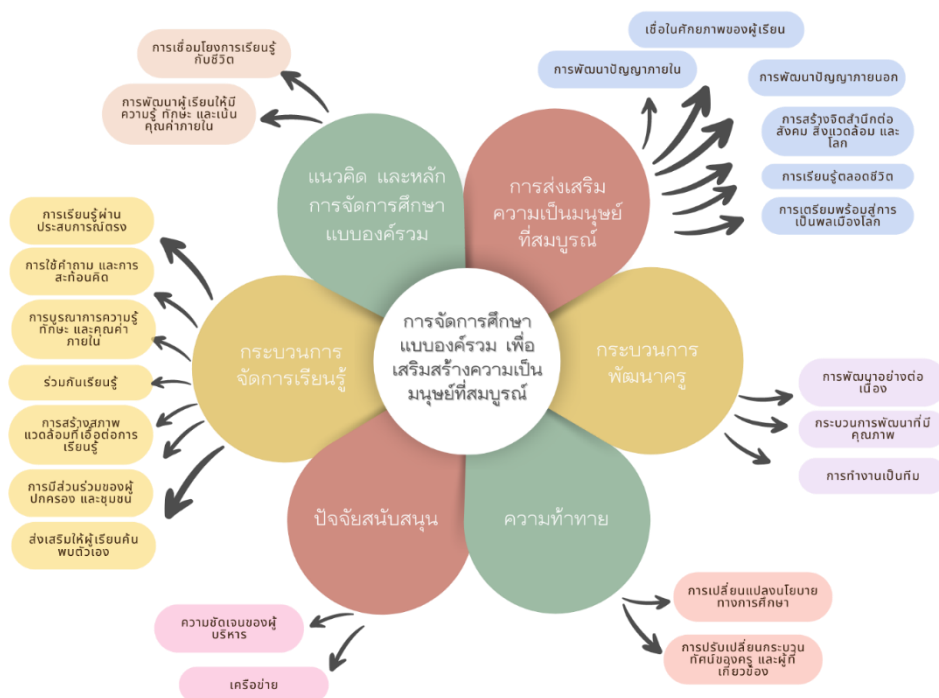
การจัดการศึกษาแบบองค์รวม ยังต้องเผชิญความท้าทายหลายประการ ความท้าทายที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การเปลี่ยนแปลงนโยบายทางการศึกษาที่ขาดความต่อเนื่อง ส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานในระยะยาวของสถานศึกษา อย่างที่กล่าวมาแล้วว่า การพัฒนาผู้เรียนนั้นต้องกระทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ การจะให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบางอย่างได้นั้น ต้องกระทำเรื่องใดเรื่องหนึ่งยาวนานพอที่จะให้เกิดการซึมซับ เรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรม ถือเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลา ฉะนั้นการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางการศึกษาแต่ละครั้งมีผลต่อการดำเนินงานของสถานศึกษา

ส่วนความท้าทายที่เกิดขึ้นภายในสถานศึกษา คือ การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ของครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้เข้าใจ และเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาในรูปแบบนี้ การปรับเปลี่ยนความคิด และทัศนคติให้สอดคล้องกับแนวทางการจัดการศึกษาแบบองค์รวมเป็นสิ่งที่ท้าทาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อแต่ละคนอาจจะมีมุมมองและความเชื่อที่แตกต่างกัน การสร้างความเข้าใจ และการหาจุดร่วมที่ทุกฝ่ายสามารถเดินไปได้ด้วยกัน จึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

ผู้บริหารต้องมีวิธีการที่จะเปิดใจ และปรับกระบวนการทัศน์ครู เพื่อให้ครูยอมรับ และพร้อมปรับเปลี่ยนรูปแบบ วิธีการจัดการเรียนรู้ และการประเมินอย่างเป็นองค์รวม รวมถึงรูปแบบการทำงานที่สอดคล้องกับแนวคิด และหลักการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ “การที่เราจะได้ครูซึ่งมีความเข้าใจเรื่องการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาเด็กให้เจริญงอกงามเนี่ย ต้อง Train เอง น่าจะเกือบ 100% ... เราต้องทำงานหนัก ในเรื่องนี้เพื่อให้เขาเกิดความเข้าใจ”

ตารางที่ 1 สรุปความจากการสัมภาษณ์ ประเด็นการจัดการศึกษาแบบองค์รวมเพื่อเสริมสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

การศึกษาแบบองค์รวม	ผลการสรุปสังเคราะห์
หลักการจัดการศึกษาแบบองค์รวม	การจัดการศึกษาแบบองค์รวมช่วยพัฒนาผู้เรียนทั้งภายใน และภายนอก ได้อย่างผสมกลมกลืน ผ่านการเรียนรู้โดยการปฏิบัติ โดยใช้สถานการณ์ ประเด็นสำคัญ และปัญหาในสังคม เพื่อออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิต
กระบวนการจัดการเรียนรู้	เรียนรู้อย่างบูรณาการ เน้นการปฏิบัติ ผ่านสถานการณ์จริงในสังคม กระตุ้นการสะท้อนคิด ออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันทั้งใน และนอกสถานที่ เน้นการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และชุมชน
การพัฒนาครู	กระบวนการที่มีคุณภาพ กระทำอย่างสม่ำเสมอ และมีความถี่ที่เหมาะสม เพื่อพัฒนาตั้งแต่ก่อน ระหว่าง และหลังการสอน ผ่านการแลกเปลี่ยน และสะท้อนคิด เพื่อปรับปรุง แก้ปัญหา และพัฒนาได้อย่างทันทั่วทั้งที่
การส่งเสริมความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์	ต้องมีความเชื่อว่าทุกคนมีศักยภาพในตนเอง สถานศึกษามีหน้าที่ดึงศักยภาพนั้นออกมา และช่วยเติมเต็มส่วนที่ขาด เน้นการปฏิบัติเป็นกิจวัตรเพื่อพัฒนาคุณค่าภายใน เพื่อให้เกิดการซึมซับ ในขณะเดียวกันพัฒนาคุณลักษณะภายนอกด้วยการบูรณาการ ใช้เทคนิคที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมทักษะต่าง ๆ เช่น การแก้ปัญหา การทำงานเป็นทีม การอยู่ร่วมกับธรรมชาติแวดล้อม ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อก้าวทันโลก และรับมือกับความเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม
ปัจจัยสนับสนุน	การพัฒนาหลักสูตร และวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม ครูผู้มีความเชี่ยวชาญในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนเป็นรายบุคคล และการสนับสนุนจากผู้บริหาร เครือข่ายต้นสังกัด ผู้ปกครอง ชุมชน และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มีผลทำให้การจัดการศึกษาประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ
ความท้าทาย	จำนวนครูที่มีความรู้ ความเข้าใจในการจัดการศึกษาแบบองค์รวมยังมีไม่มาก ทำให้ต้องมีกระบวนการ Train ครูที่มีคุณภาพ ซึ่งต้องใช้เวลา และความเชี่ยวชาญในการทำความเข้าใจเรื่องหลักการ และวิธีการ จึงจะดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงนโยบายทางการศึกษาส่งผลต่อการดำเนินการจัดการศึกษาในสถานศึกษา

ภาพที่ 2 การจัดการศึกษาแบบองค์รวม เพื่อเสริมสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษา หลักการจัดการศึกษาแบบองค์รวม และการจัดการศึกษาแบบองค์รวม ที่เสริมสร้าง ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในบริบทสังคมไทย ผู้วิจัยได้อภิปรายผลแยกประเด็นดังนี้

1. หลักการจัดการศึกษาแบบองค์รวม

สถานศึกษาที่จัดการศึกษาแบบองค์รวม เน้นพัฒนาผู้เรียนทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา ด้วยการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง สามารถนำความรู้ ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ Miller (2019) ที่กล่าวว่า การศึกษาแบบองค์รวม ไม่ได้เป็นเพียงเทคนิคหรือวิธีการ แต่เป็นกระบวนการที่มองความเป็นทั้งหมด (Wholeness) โดยมุ่งเน้นการ พัฒนาผู้เรียนในทุกมิติผ่านการเชื่อมโยงกับประสบการณ์จริงและสังคม รวมทั้งอนันท์ งามสะอาด (2557) และ ประภาภัทร นิยม (2558) ซึ่งมองว่า เป็นการจัดการศึกษาที่เน้นพัฒนามนุษย์ในทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์ ให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม ปลูกฝังและเพื่อส่วนรวม ที่กล่าว ว่า การศึกษาแบบองค์รวม ส่งเสริมให้เข้าถึงคุณค่าที่แท้จริงของทุกสิ่ง และความเข้าใจจุดมุ่งหมายแห่งชีวิต เพื่อสร้างจิตสำนึกที่ดีงาม สร้างการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ วิธีคิด พฤติกรรม ขยายศักยภาพ และสร้างดุลยภาพ แห่งมนุษย์ที่สมบูรณ์

2. การจัดการศึกษาแบบองค์รวม ที่เสริมสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในบริบทสังคมไทย

2.1 กระบวนการจัดการเรียนรู้

สถานศึกษาจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการทั้งภายในรายวิชา และสหวิทยาการ โดยการใช้เทคนิค วิธีการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และการพัฒนาทักษะที่จำเป็น โดยเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านการลงมือปฏิบัติ และอยู่ร่วมกับผู้อื่น รวมถึงการอยู่กับธรรมชาติอย่างเกื้อกูล อีกทั้งยังส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักและค้นพบจุดมุ่งหมายของตนเอง ใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม สอดคล้องกับประภาภัทร นิยม (2558) การศึกษาแบบองค์รวม หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ถึงระดับจิตตปัญญา เพื่อฝึกฝนทักษะการเรียนรู้ ให้เข้าถึงคุณค่าของทุกสิ่งที่เรียน ด้วยวิธีการลงมือปฏิบัติ และสะท้อนความหมาย เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ ถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับทั้งตนเอง สังคม และโลก สามารถประยุกต์ใช้ความรู้อย่างสร้างสรรค์ การบูรณาการจากหลายหลายสาขาวิชา โดยใช้กิจกรรมต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกับชีวิต และธรรมชาติ สอดคล้องกับ Bai et al. (2019) ที่ระบุว่า การพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวมจะช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง และสามารถนำความรู้ไปใช้ได้จริง ในส่วนของการพัฒนาความรู้เชิงวิชาการ การพัฒนาทักษะการคิด การแก้ปัญหา การทำงานเป็นทีม และความรับผิดชอบต่อสังคม สอดคล้องกับ แนวคิดของการศึกษาในศตวรรษที่ 21 และงานวิจัยของ Johnson (2023) ที่กล่าวว่า หลักสูตรการศึกษา และการจัดประสบการณ์เรียนรู้ ต้องเป็นไปเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจตนเอง แก้ปัญหา ตัดสินใจ รวมถึงใช้สัญชาตญาณ ความรู้ อารมณ์ และตรรกะในการเข้าใจโลก ในขณะเดียวกันต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ที่จะเข้าใจผู้อื่น พัฒนาทักษะทางสังคม รวมถึงความสัมพันธ์ต่อผู้อื่น เพื่อให้สามารถทำงานร่วมกัน และอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ในส่วนของการจัดกิจกรรมที่แตกต่างหลากหลาย สอดคล้องกับ Noddings (2015) ที่ชี้ให้เห็นว่า การศึกษาที่พัฒนา ‘ผู้ใหญ่ที่ดีกว่า – better adult’ ต้องใช้กิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อตอบสนองความสามารถ และความสนใจที่แตกต่างของมนุษย์

2.2 กระบวนการพัฒนาครู

ครูมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ดังนั้นการพัฒนาครูให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักการ และวิธีการจัดการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญที่ทางสถานศึกษาต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง สม่าเสมอ และมีคุณภาพ สอดคล้องกับ Darling-Hammond, Hyler, และ Gardner (2017) ที่ระบุว่า การพัฒนาครูอย่างต่อเนื่องเป็นสิ่งจำเป็นในการจัดการเรียนการสอนแบบองค์รวม และ Schwartz และ Sharpe (2020) ที่กล่าวว่า การมีครูที่เชี่ยวชาญการจัดการเรียนการสอนแบบองค์รวม เป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน

2.3 การส่งเสริมความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

การจะพัฒนามนุษย์นั้น สิ่งที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ต้องมีความเชื่อว่าทุกคนมีศักยภาพในตนเอง สถานศึกษามีหน้าที่ดึงศักยภาพนั้นออกมา และช่วยเติมเต็มส่วนที่ขาด เน้นการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้งภายใน และภายนอก เน้นการทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นประจำ สม่ำเสมอ เป็นกิจวัตรเพื่อพัฒนาคุณค่าภายใน เพื่อให้เกิดการซึมซับ ในขณะเดียวกันพัฒนาคุณลักษณะภายนอกด้วยการบูรณาการ ใช้เทคนิคที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมทักษะต่าง ๆ เช่น การแก้ปัญหา การทำงานเป็นทีม การอยู่ร่วมกับธรรมชาติแวดล้อม ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อก้าวทันโลก และรับมือกับความเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับ นุชนาฏ เนสุสินธุ์ และ ภัสสร่า อินทรกำแหง (2559) กล่าวว่า มนุษย์ที่สมบูรณ์ หมายถึง ผู้มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา และพระปลัดสุรเชษฐ์ สุรเชษฐ (2565) การจัดการศึกษาตามหลักพุทธศาสนานั้น มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์ โดยเน้นการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และ ปัญญา เน้นการพัฒนาจิต สติ และปัญญา ผ่านการปฏิบัติภาวนา และฝึกสมาธิ เพื่อเป็นหลักประกันในการดำรงตนให้เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ ปรับตัว และมั่นคงในความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ถึงแม้สังคมจะเปลี่ยนแปลงไป

2.4 ปัจจัยสนับสนุน

การพัฒนาหลักสูตร และวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม ครูผู้มีความเชี่ยวชาญในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนเป็นรายบุคคล และการสนับสนุนจากผู้บริหาร เครือข่าย ต้นสังกัด ผู้ปกครอง ชุมชน และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มีผลทำให้การจัดการศึกษาประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ Fullan และ Quinn (2016) ซึ่งเน้นบทบาทของผู้บริหารในการนำทิศทาง และความชัดเจนในการพัฒนาการศึกษา การสร้างเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Collaborative Work) ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา และพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน

2.5 ความท้าทาย

ความท้าทายประการหนึ่ง คือ นโยบายทางการศึกษาที่บางครั้งเปลี่ยนแปลงในระยะเวลาไม่นาน ในบริบทของประเทศไทยนั้น การศึกษาแบบองค์รวมยังต้องการการสนับสนุนจากภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความตระหนักในการพัฒนามนุษย์ในทุก ๆ มิติ โดยจากข้อมูลของ OECD (2019) ชี้ให้เห็นว่าการสนับสนุนจากภาครัฐเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการ ของสังคมในยุคปัจจุบัน ความท้าทายอีกประการหนึ่งที่พบ คือ จำนวนครูที่มีความรู้ ความเข้าใจในการจัดการศึกษาแบบองค์รวมยังมีไม่มาก ทำให้ต้องมีกระบวนการพัฒนาครูที่มีคุณภาพ ซึ่งต้องใช้เวลา และความเชี่ยวชาญในการทำความเข้าใจเรื่องหลักการ และวิธีการ จึงจะดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ

Schleicher (2018) ที่ระบุว่า การพัฒนาและคงไว้ซึ่งครูที่มีคุณภาพเป็นความท้าทายที่ยิ่งใหญ่ที่ระบบการจัดการศึกษาต้องเผชิญ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

กระทรวงศึกษาธิการควรปรับปรุง และพัฒนาหลักสูตรการศึกษาที่สอดคล้องกับแนวทางการศึกษาแบบองค์รวม เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง และพัฒนาผู้เรียนได้อย่างรอบด้าน

ควรมีการจัดการฝึกอบรมและพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และแนวทางการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

สถานศึกษาควรจัดการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ รวมถึงสร้างเครือข่ายครู และสนับสนุนการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มจำนวนบุคลากรที่มีความรู้ ความเข้าใจในการจัดการศึกษาแบบองค์รวมได้ในวงกว้าง

สถานศึกษาควรปรับปรุงหลักสูตรให้มีความทันสมัย เน้นการบูรณาการความรู้จากหลายสาขาวิชา จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง และสนับสนุนการเรียนรู้นอกห้องเรียน เช่น การเรียนรู้ (เพื่ออยู่กับ) ธรรมชาติ

สถานศึกษาควรสร้างความเข้าใจในการศึกษาแบบองค์รวมกับผู้ปกครอง และชุมชน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553*. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- กิตติชัย สุธาสิโนบล. (2558). *การจัดการเรียนการสอนแบบพุทธะ เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียน*. กรุงเทพมหานคร: คอมเมอร์เชียล เวิลด์ มีเดีย.
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๑ -๒๕๘๐) (ฉบับประกาศราชกิจจานุเบกษา)*. สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ.
- นุชนาฏ เนสุสินธุ์ และ ภัสสร่า อินทรกำแหง. (2559). ครูประจำชั้น: กับการพัฒนานักเรียนสู่การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*. 39 (4), 8-12.
- ประภาภัทร นิยม. (2558). *การศึกษาแบบองค์รวม*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันอาศรมศิลป์.
- พระปลัดสุรเชษฐ์ สุรเชฏฐ์. (2565). การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์. *วารสารวิชาการสถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ*. 8 (2), 441-447.

- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพมหานคร: พรินทวาทกราฟฟิค.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานয়กรัฐมนตรี. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566—2570)*. ราชกิจจานุเบกษา.
- อนันท์ งามสะอาด. (2557). การพัฒนาผู้เรียนรู้แบบองค์รวม (Holistic Development of Students: HDS) คืออะไร?. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2566. <http://www.phongphit.com/2013/index.php/2012>.
- Bai, H., Morgan, P., Scott, C., & Cohan, A. (2019). Holistic-contemplative pedagogy for 21st-century teacher education: Education as healing. In J. P. Miller, K. Nigh, M. J. Binder, B. Novak, & S. Crowell (Eds.). *International handbook of holistic education*. (pp. 233-240). New York: Routledge.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*. 3 (2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Darling-Hammond, L., Hyler, M. E., & Gardner, M. (2017). *Effective teacher professional development*. Learning Policy Institute.
- Fullan, M., & Quinn, J. (2016). *Coherence: The right drivers in action for schools, districts, and systems*. Corwin Press.
- Johnson, A. (2023). Holistic learning theory: More than a philosophy. *Journal of Contemplative and Holistic Education*. 1 (2), 56-69.
- Miller, J. (2019). *The holistic curriculum* (3rd ed.). University of Toronto Press.
- Noddings, N. (2015). A richer, broader view of education: Fostering humane learning and understanding. *Educational Horizons*. 94 (1), 10-15.
- OECD. (2019). *Trends shaping education 2019*. OECD Publishing.
- Schleicher, A. (2018). *World class: How to build a 21st-century school system*. OECD Publishing.
- Schwartz, K., & Sharpe, R. (2020). Holistic education and teacher development. *Journal of Educational Change*. 21 (4), 567-584.